

EDUKACJA XXI WIEKU

Przestrzenie edukacyjnego współdziałania w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego

1

Natasza STARIK
Natalia MAJCHRZAK
(redakcja naukowa)

Poznań 2017

Recenzje

prof. zw. dr hab. Maria KOZIELSKA
prof. dr hab. Bogumiła LENARCZYK-KOSMAN

Projekt okładki i strony tytułowej

Joanna Popiołek

Skład komputerowy

Marta Ratajczak

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2017by

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-52-4

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa

ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań

tel. 61 851 05 18

e-mail: kierownik.wydawnictwa@wsb.net.pl

www.wsb.net.pl

Druk i oprawa

"ESUS" Agencja Reklamowo-Wydawnicza

ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań

tel./fax. 61 835 35 36

www.esus.pl

Wydanie pierwsze

Druk ukończono w sierpniu 2017 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
ROZDZIAŁ I: EDUKACJA A SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE	9
<i>Postrzeganie zawodu edukatora ekologicznego i jego rola w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego</i> (Anna Maria WÓJCIK)	11
<i>Świadomość ekologiczna wśród uczniów klasy III Szkoły Podstawowej możliwością kształtowania postawy odpowiedzialności za środowisko</i> (Agnieszka HUTNICZAK, Anna WATOŁA)	25
<i>Znaczenie edukacji medialnej w okresie wczesnoszkolnym</i> (Joanna ŚMIETANKA)	37
<i>Działalność Centrum Kształcenia Ustawicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jako przykład współdziałania uczelni wyższej ze środowiskiem społecznym</i> (Natalia STĘPIEŃ-LAMPA)	49
<i>Zróżnicowanie kierunków reform szkolnictwa wyższego w Polsce i ich wpływ na budowanie społeczeństwa obywatelskiego</i> (Danuta WISNIEWSKA)	59
<i>Zabawa jako źródło podnoszenia kompetencji dziecka z niepełnosprawnością w wieku przedszkolnym</i> (Barbara GRZYB, Gabriela KOWALSKA)	71
<i>Rozwój inicjatywy we współdziałaniu nauczyciela i rodziców uczniów na przykładzie Teatru Rodzicielskiego</i> (Emilia CHAMERSKA)	81
<i>Ocena wiedzy na temat sportu osób niepełnosprawnych wśród studentów wybranych uczelni wyższych o różnych profilach kształcenia</i> (Izabela KORABIEWSKA, Monika LEWANDOWSKA, Anna OBSZYŃSKA-LITWINIEC, Dariusz BIAŁOSZEWSKI)	95
<i>Poszukiwanie wsparcia przez dorastającą młodzież</i> (Małgorzata GANCZARSKA)	107
ROZDZIAŁ II: POSTAWY OBYWATELSKIE A KWESTIE BEZPIECZEŃSTWA	117
<i>Organizacje pozarządowe aktywną formą tworzenia społeczeństwa obywatelskiego</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	119
<i>Rola edukacji w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	129
<i>Współpraca na rzecz Dobrej Edukacji – realizacja projektu szansą na współdziałanie w ramach pozarządowych inicjatyw wspierających edukację</i> (Anna FLOREK, Natalia BOJARSKA)	139

<i>Działania edukacyjne podejmowane przez Policję w celu kształtowania społeczeństwa obywatelskiego w kontekście bezpieczeństwa w ruchu drogowym</i> (Łukasz FORYŚ, Maciej PETNIUNAS)	149
<i>Klasyfikacja, potrzeba i istota etyki biegłego rewidenta</i> (Łukasz BIELECKI)	159
<i>Symulacja jako metoda kształtowania postaw obywatelskich wśród licealistów</i> (Kinga Anna GAJDA)	171
<i>Potrzeby kształcenia elit w służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo morskie państwa</i> (Adam KRAMPICHOWSKI)	183
<i>Infrastruktura sektora ropy naftowej podmiotem infrastruktury krytycznej państwa</i> (Miroslaw BANASIK, Julia BAGIŃSKA)	191
ROZDZIAŁ III: NOWE TECHNOLOGIE A WIĘZI SPOŁECZNE	213
<i>Funkcje portali internetowych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego w XXI wieku</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	215
<i>Możliwości pakietu Microsoft Expression Studio w zakresie tworzenia animowanych projektów graficznych</i> (Iwona ISKIERKA)	225
<i>Wykorzystanie programu Scilab w dydaktyce przedmiotów technicznych</i> (Iwona ISKIERKA)	235
<i>Analiza różnych rozwiązań drogowych ekranów akustycznych</i> (Krzysztof WERNER)	247
Noty o autorach	263

CONTENTS

Introduction.....	7
CHAPTER I EDUCATION AND CIVIL SOCIETY	9
<i>Perception of the environmental educator profession and its role in building civil society</i> (Anna Maria WÓJCIK)	11
<i>Ecological awareness of pupils in grade 3 of primary school provides an opportunity to shape their attitude and assume responsibility for the environment</i> (Agnieszka HUTNICZAK, Anna WATOŁA)	25
<i>The meaning of media educations in the early child</i> (Joanna ŚMIETANKA).....	37
<i>The activity of the Lifelong Learning Institution of the University of Silesia in Katowice as the example of the cooperation between the academy and the social environment</i> (Natalia STĘPIEŃ-LAMPA).....	49
<i>Differentiation directions of reforms of higher education in Poland and their influence on the development of civil society</i> (Danuta WIŚNIEWSKA).....	59
<i>Amusement as a source of raising the competence of a child with a disability in preschool age</i> (Barbara GRZYB, Gabriela KOWALSKA)	71
<i>Development of parents' initiative in cooperation with the form teacher by creating the School's Parents' Theatre</i> (Emilia CHAMERSKA).....	81
<i>Evaluation of knowledge of sport of the disabled among students chosen randomly from higher education schools with different job profiles</i> (Izabela KORABIEWSKA, Monika LEWANDOWSKA, Anna OBSZYŃSKA-LITWINIEC, Dariusz BIAŁOSZEWSKI).....	95
<i>The search for support by the growing up young people</i> (Małgorzata GANCZARSKA)	107
CHAPTER II CITIZENS' ATTITUDES TOWARDS SECURITY AND SAFETY	117
<i>Non-governmental organisations as an active method to create a civil society</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	119
<i>The role of education in the creation of a civil society</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	129
<i>Cooperation for Good Education – the project as a chance for cooperation of the non-governmental organizations working on supporting educational process</i> (Anna FLOREK, Natalia BOJARSKA)	139

<i>Educational activities undertaken by The Police aiming at the development of the civil society in the road traffic context</i> (Łukasz FORYŚ, Maciej PETNIUNAS)	149
<i>Classification and the essence of biegly rewident ethics</i> (Łukasz BIELECKI)	159
<i>Simulation as a method of creating civic attitudes among secondary schools' students</i> (Kinga Anna GAJDA)	171
<i>Requirements for elite training in maritime security services of the state</i> (Adam KRAMPICHOWSKI)	183
<i>Oil sector infrastructure as a subject of the state critical infrastructure</i> (Mirosław BANASIK, Julia BAGIŃSKA)	191
CHAPTER III NEW TECHNOLOGIES AND SOCIAL LINKS	213
<i>The role of Internet portals in the creation of the civil society of the 21st century</i> (Sławomir ISKIERKA, Janusz KRZEMIŃSKI, Zbigniew WEŻGOWIEC)	215
<i>Apabilities of Microsoft Expression Studio for creating animated graphics</i> (Iwona ISKIERKA)	225
<i>Use the Scilab in teaching technical subjects</i> (Iwona ISKIERKA)	235
<i>The analysis of the various solutions of road acoustic screens</i> (Krzysztof WERNER)	247
Notes on authors	263

Wstęp

Dynamika przemian współczesnego świata wymusiła na człowieku XXI wieku umiejętność wykreowania aktywnego reagowania na wszelkie zachodzące zmiany w otaczającej rzeczywistości. Swoistego rodzaju predyspozycje do nabywania nowych zdolności radzenia sobie z wyzwaniami i problemami dzisiejszego świata stały się *unikatowym ludzkim atrybutem*.¹ Podążając za zmianą we wszelkich sferach życia współczesny człowiek musi funkcjonować w różnorodnych przestrzeniach. Do jednej z ważniejszych należy przestrzeń edukacyjna, której celem jest dostosowanie osób (...) *do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych* (...).² Przestrzeń edukacyjna może przyczyniać się do definiowania tożsamości, nabywania niezbędnych kompetencji do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Różnorodne przestrzenie edukacyjne powinny uwzględniać trendy i postęp społeczny, który staje się dynamizmem mobilizującym do współdziałania w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwo obywatelskie, którego fundamentem jest wolność, świadomość a zasadniczą ideą jednoczenie ludzi³ *odnosi się do wielu form nieprzymusowego działania zbiorowego, skupionego wokół wspólnych interesów, celów i wartości*.⁴ Poddając analizie poruszane kwestii nasuwa się pytanie, czy i *w jaki sposób przestrzenie edukacyjne budują społeczeństwo obywatelskie*? Odpowiedzi na to pytanie będą poszukiwać autorzy tekstów zawartych w I tomie monografii „Edukacja XXI wieku”, która została poświęcona tematyce **Przestrzenie edukacyjnego współdziałania w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego**.

Tom monografii rozpoczyna dział *Edukacja a społeczeństwo obywatelskie*. Znajdziemy tu rozważania zarówno teoretyczne, jak i praktyczne w kontekście szeroko rozumianej edukacji a społeczeństwa obywatelskiego. Podejmiemy dyskusję nad zawodem edukatora ekologicznego i jego roli w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Poruszymy kwestię świadomości ekologicznej wśród uczniów jako możliwości kształtowania postawy odpowiedzialności za środowisko oraz znaczenie edukacji medialnej w okresie wczesnoszkolnym. Pochylimy się nad działalnością centrum kształcenia ustawicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jako przykład współdziałania uczelni wyższej ze środowiskiem społecznym oraz nad zróżnicowaniem kierunków reform szkolnictwa wyższego w Polsce i ich wpływ na budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Znajdziemy także rozważania nad zabawą w kontekście podnoszenia kompetencji dziecka z niepełnosprawnością w wieku przedszkolnym. Zakończymy oceną rozwoju inicjatywy we współdziałaniu nauczyciela i rodziców uczniów na przykładzie teatru rodzicielskiego, oceną wiedzy na temat sportu osób niepełnosprawnych wśród studentów oraz poszukiwaniem wsparcia przez dorastającą młodzież.

Teksty w drugim dziale prezentują zagadnienia związane z *Postawami obywatelskimi a kwestiami bezpieczeństwa* poczynawszy od organizacji pozarządowych, rolę edukacji w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego poprzez współpracę na rzecz dobrej edukacji, działania edukacyjnego podejmowane przez

¹ B. Śliwerski, *Myśleć jak pedagog*. Sopot 2010, s. 16

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa 2007, s. 93

³ E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna*. Warszawa 2009, s. 249

⁴ Ibidem, s. 581

Policję w celu kształtowania społeczeństwa obywatelskiego w kontekście bezpieczeństwa w ruchu drogowym, a skończywszy na potrzebie i istocie etyki biegłego rewidenta, symulacji jako metodzie kształtowania postaw obywatelskich wśród licealistów oraz infrastrukturze sektora ropy naftowej jako podmiotu infrastruktury krytycznej państwa.

Monografię zamyka dział, w którym autorzy tekstów podjęli dyskusję nad problemami związanymi z *Nowymi technologiami a więziami społecznymi*. Znajdziemy tutaj przemyślenia nad funkcjami portali internetowych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego w XXI wieku, możliwościami pakietu Microsoft Expression Studio w zakresie tworzenia animowanych projektów graficznych. Przybliżone zostaną kwestie wykorzystania programu Scilab w dydaktyce przedmiotów technicznych oraz analiza różnych rozwiązań drogowych ekranów akustycznych.

Wszystkim Autorom tekstów, które znalazły się w naszej monografii serdecznie dziękujemy. Szczególne podziękowania kierujemy do Recenzentów niniejszego tomu pani prof. dr hab. Marii Kozielskiej oraz prof. dr hab. Bogumiły Lenarczyk-Kosman.

Natasza STARIK
Natalia MAJCHRZAK

ROZDZIAŁ 1

EDUKACJA A SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

POSTRZEGANIE ZAWODU EDUKATORA EKOLOGICZNEGO I JEGO ROLA W BUDOWANIU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

Wstęp

Edukacja stanowi podstawę dla właściwego kształtowania społeczeństwa obywatelskiego potrafiącego świadomie i odpowiedzialnie włączać się w procesy zachodzące w państwie, regionie czy też w miejscu zamieszkania. Jedną z przestrzeni takiego działania jest edukacja „ekologiczna”, czy też w szerszym jej ujęciu edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju. Jest ona rozumiana jako nauka tego w jaki sposób na świecie zachować odpowiednie proporcje pomiędzy środowiskiem, społeczeństwem i gospodarką. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju w społeczeństwie obywatelskim dzięki właściwej wiedzy i postawom ludzi powinna pozytywnie wpłynąć na jakość życia każdego człowieka oraz całych społeczeństw teraz i w przyszłości.¹ Kształtowanie świadomego społeczeństwa obywatelskiego, żyjącego zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju wymaga, nabycia między innymi takich kompetencji jak:

- rzetelne myślenie oparte o fakty;
- myślenie wieloaspektowe, perspektywiczne;
- kreatywne postrzeganie rzeczywistości i poszukiwanie nowatorskich rozwiązań;
- gotowość do komunikowania się i porozumiewania pomimo różnicy poglądów;
- empatia/ współodczuwanie;
- dochodzenie do wspólnych stanowisk czy kompromisów;
- umiejętność współpracy między różnymi kulturami;
- zdolność do niewymuszonej aktywności;
- odpowiedzialność za podejmowane działania;
- autorefleksja nad własnym postępowaniem i wyznawanymi wartościami;
- umiejętność partycypacji w społecznych procesach decyzyjnych.

Ważne ogniwo w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego pełnią organizacje pozarządowe, w tym tzw. „proekologiczne”. Jednym z podstawowych zadań tych organizacji jest dbanie o dobro wspólne² jakim niewątpliwie jest środowisko przyrodnicze, w którym żyjemy. Według Serafina organizacje „proekologiczne” działają w czterech wymiarach, tj. ruchu protestu, ruchu eksperckiego, ruchu politycznego i ruchu tzw. działań alternatywnych np. promowanie nowych wzorców konsumenckich.³

¹ E. Gajus-Lankamer, A.M. Wójcik. *Education for sustainable development. Theory-Practice-Research*. Lublin 2013, p. 25

² *Spółeczeństwo obywatelskie i jego instytucje*, Biuro Analiz i dokumentacji Kancelaria Senatu RP, Warszawa 2014, http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/58/plik/ot-_627_internet.pdf (pobrano 8.07.2016 r.)

³ *Rola ruchów w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego*, <http://kirkland.edu.pl/ru/83-biblioteka/323-serafin> (pobrano 8.07.2016 r.)

W innym ujęciu organizacje III sektora pełnią szereg funkcji:

- **ekonomicznych** takich jak dostarczanie miejsc pracy, przygotowanie do przyszłego zatrudnienia poprzez wolontariat, dostarczanie usług np. socjalnych, czy edukacyjnych;
- **społecznych** polegających na gromadzeniu ludzi o podobnych zainteresowaniach i dążeniach, tworzeniu środowisk opiniotwórczych, działaniach na rzecz mniejszości, troski o wspólne dobro, integrowanie społeczeństwa oraz inicjowanie zmian społecznych;
- **politycznych** związanych z kształceniem liderów społecznych oraz uzupełnianie działań państwa np. w zakresie edukacji.⁴

Badania nad możliwościami współpracy NGO z polską szkołą wskazują, że organizacje „proekologiczne” stanowią duże wsparcie dla edukacji formalnej na rzecz zrównoważonego rozwoju. System edukacji w Polsce daje możliwości na współpracę organizacji pozarządowych ze szkołą na płaszczyźnie kształcenia uczniów i doskonalenia nauczycieli. Na płaszczyźnie kształcenia uczniów w ofercie organizacji pozarządowych najczęściej odnajdujemy ofertę zajęć pozalekcyjnych, których treści stanowią uzupełnienie dla edukacji szkolnej. Ponadto NGO zajmują się opracowaniem materiałów i środków dydaktycznych do edukacji ekologicznej. Natomiast na płaszczyźnie kształcenia nauczycieli ich działania mają zwykle charakter warsztatów i szkoleń, a także działalności wydawniczej.⁵

Jak czytamy w raporcie na temat *Społeczeństwa obywatelskiego i jego instytucji* sektor organizacji pozarządowych w Polsce nadal jeszcze jest w fazie formowania się i wypracowywania właściwych metod i form działania.⁶ Mimo wieloletniej już tradycji wielowymiarowych działań organizacji pozarządowych na rzecz podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa jest ona wciąż niezadowolająca.^{7,8,9,10,11}

⁴ Po co są organizacje? <http://osektorze.ngo.pl/x/631719> (pobrano 8.07.2016 r.)

⁵ A.M. Wójcik., E. Gajus-Lankamer, *Współpraca szkoły i organizacji pozarządowych na rzecz podniesienia jakości edukacji w zakresie zrównoważonego rozwoju*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla bezpieczeństwa”. 20116, nr 1, s. 309-322

⁶ *Społeczeństwo obywatelskie i jego instytucje*, Biuro Analiz i dokumentacji Kancelaria Senatu RP, Warszawa 2014, http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/58/plik/ot-_627_internet.pdf (pobrano 8.07.2016 r.)

⁷ Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2011, <http://docplayer.pl/2241488-Badania-swiadomosci-i-zachowan-ekologicznych-mieszkancow-polski-raport-tns-obop-warszawa-grudzien-2011.html> (pobrano 13.07.2016 r.)

⁸ Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2012, https://www.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/Badanie_swiadomosci_i_zachowan_ekologicznych_mieszkancow_Polski_badanie_trackingowe_2012_.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)

⁹ Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2013, https://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_12/fe749deb7e1414bf1c4afbc6548300f9.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)

¹⁰ Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2014, https://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_12/fe749deb7e1414bf1c4afbc6548300f9.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)

¹¹ Analiza TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, Raport z analizy badań świadomości, postaw i zachowań ekologicznych Polaków przeprowadzonych w Polsce w latach 2009-2015. Warszawa 2015, <http://obserwuj.lubuskie.pl/uploads/documentsearch/id183/Raport%20z%20analizy%20bada%C5%84%20%C5%9Bwiadomo%C5%9Bci,%20postaw%20i%20zachowa%C5%84%20ekologicznych%20Pol>

Przyczyn można upatrywać między innymi w:

- sytuacji materialnej społeczeństwa,
- polityce państwa, w tym funkcjonowaniu i egzekwowania prawa,
- jakości edukacji formalnej i nieformalnej w zakresie ochrony i kształtowania środowiska.

Organizacje pozarządowe mające dużą elastyczność działania i stosunkowo szybkiego reagowania na aktualne potrzeby środowiska i społeczeństwa doskonale mogą uzupełniać funkcję edukacyjną formalnego systemu kształcenia, od którego wymaga się długiego procedowania wszelkich zmian. Wymaga to jednak od tych organizacji dobrego przygotowania programowego, logistycznego, reklamowego oraz dysponowania odpowiednio przygotowaną kadrą edukatorów. Dotychczasowa praktyka i analiza działań organizacji proekologicznych pokazuje, że zazwyczaj osoby tworzące te organizacje są osobiście mocno zaangażowane w ochronę środowiska, podzielające wartości przyświecające idei zrównoważonego rozwoju, wykonujące swoją pracę nierzadko z wielkim zaangażowaniem osobistym, czasowym i emocjonalnym. Mimo, iż edukacja ekologiczna prowadzona jest od lat 60 XX wieku¹² dopiero w roku 2013 zawód edukatora ekologicznego został oficjalnie zatwierdzony przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej RP i opisany w Krajowym Standardzie Kompetencji Zawodowych (KSKZ).¹³ Zawód ten mogą wykonywać osoby z wykształceniem co najmniej średnim którego program kształcenia pozwala na zdobycie wiadomości i umiejętności w obszarze edukacji ekologicznej, przyrodniczej lub dla zrównoważonego rozwoju.

Przed edukatorem ekologicznym stoi szereg zadań zawodowych, które doskonale wpisują się w przygotowanie społeczeństwa obywatelskiego. Są to:

- „pozyskiwanie informacji o stanie środowiska przyrodniczego, ekologicznych działaniach oraz technologiach z uwzględnieniem polityki ekologicznej państwa i oczekiwań społecznych;
- planowanie przedsięwzięć i wybieranie form edukacji ekologicznej dostosowanej do adresata oraz do profilu i możliwości organizacyjnych instytucji;
- opracowywanie materiałów dydaktycznych, programów szkoleń, przedsięwzięć, projektów i innych form działań edukacyjnych;
- prowadzenie zajęć edukacyjnych, szkoleń, projektów edukacyjnych oraz poradnictwa i działalności akcyjnej (np. kampanii tematycznych);
- rozpowszechnianie tematycznych informacji i materiałów dydaktycznych z wykorzystaniem dostępnych narzędzi oraz wspieranie procesu społecznego udziału w ochronie środowiska;
- prowadzenie dokumentacji podejmowanych działań edukacyjnych;
- ocenianie prowadzonych przedsięwzięć z edukacji ekologicznej;
- koordynowanie działań w zakresie edukacji i komunikacji stosownie do prowadzonego przedsięwzięcia;
- pozyskiwanie środków na edukację ekologiczną;

ak%C3%B3w%20przeprowadzonych%20w%20Polsce%20w%20latach%202009-2015.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)

¹² F. Piontek, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego w Polsce*. Warszawa 2002, s. 28-39

¹³ *Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych. Edukator ekologiczny (325501)*. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. Warszawa 2013, ftp://kwalifikacje.praca.gov.pl/STANDARDY%20KOMPETENCYJ%20ZAWODOWYCH/98_325501_edukator_ekologiczny.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)

- organizowanie stanowiska pracy z uwzględnieniem zasad i przepisów BHP, ochrony ppoż., ergonomii, ochrony środowiska”.¹⁴

Jak wskazują prowadzone przeze mnie badania zawód ten budzi zainteresowanie wśród studentów kierunków przyrodniczych i nauczycieli,^{15,16,17} którzy postrzegają go jako szansę na ciekawą pracę. Jest to zawód wciąż mało znany i nie mający jeszcze ugruntowanej pozycji społecznej mimo, iż jest zaliczany do tzw. „zielonych” zawodów przyszłości. Przed edukatorami ekologicznymi stoi szereg zadań, w które będą systematycznie wdrażane przez najbliższe 14 lat w związku z ogłoszoną w 2015 roku przez ONZ Agendą Zrównoważonego Rozwoju 2030.¹⁸

Przebieg i organizacja badań

Celem badań było poznanie opinii uczniów szkół ponadgimnazjalnych województwa lubelskiego, z klas o profilach przyrodniczych, na temat zawodu edukatora ekologicznego, które zgodnie z KRK po ukończeniu szkoły mogłyby pracować w tymże zawodzie.

Badania miały charakter sondażu diagnostycznego. Wykorzystano w nich krótką ankietę składającą się z trzech części:

1. Wstępnej – informującej uczniów o celu badań i opisującej zawód edukatora ekologicznego.
2. Właściwej – składającej się z siedmiu określeń zawodu edukatora ekologicznego (społecznie pożądanych i niepożądanych), co do których mieli się ustosunkować uczniowie zaznaczając jedną z odpowiedzi: zdecydowanie tak, raczej tak, nie wiem, raczej nie, zdecydowanie nie. Odpowiedziom tym przydzielane były punkty w skali od 1 do 5, przy czym 1 otrzymywała cecha najmniej społecznie pożądana, zaś 5 najbardziej pożądana.
3. Metryczki – uwzględniającej zmienne niezależne takie jak: płeć (kobieta, mężczyzna), typ szkoły (liceum, technikum), klasa (I,II,III), miejsce usytuowania szkoły (małe miasto, średnie miasto, duże miasto).

Badania przeprowadzono w maju 2015 roku stosując celowo-losowy dobór próby. Celowo wybrano uczniów z klas o profilach przyrodniczych jako osoby mogące potencjalnie wykonywać zawód edukatora ekologicznego zgodnie z opisem w Krajowym Standardzie Kształcenia Zawodowego. W przypadku liceum były to klasy biologiczno-chemiczne, geograficzne, biologiczno-chemiczno-fizyczne, zaś w technikach klasy ogrodnicze, rolne, technik zieleni miejskiej, leśne. W każdej z wylosowanych szkół badaniami objęto 1 lub 2 klasy. Ankiety były prowadzone przez studentów odbywających praktyki pedagogiczne (každorazowo za ich zgodą oraz zgodą nauczyciela opiekuna praktyk ze szkoły).

¹⁴ Ibidem, s. 9

¹⁵ A.M. Wójcik., *Zainteresowanie zawodem edukatora ekologicznego wśród nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, „Przegląd naukowo-metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa”. 2016, nr 3 (w druku)

¹⁶ A.M. Wójcik., *Edukator ekologiczny w preferencjach zawodowych studentów kierunków przyrodniczych* (Monografia pokonferencyjna Edukacja XXI wieku r. 2015, w druku)

¹⁷ A.M. Wójcik., *Zawód edukatora ekologicznego nową perspektywą w rozwoju kariery zawodowej studentów kierunków przyrodniczych* (publikacja pokonferencyjna, Kraków 2016 r., w druku)

¹⁸ *Agenda Zrównoważonego Rozwoju 2030*, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Agenda,Zrownowanego,Rozwoju,2030,2370.html> (pobrano 10.07.2016 r.)

W sondażu udział wzięło łącznie 712 uczniów z 23 liceów i 6 techników. Były to szkoły położone w małych, średnich i dużych miastach województwa lubelskiego. Blisko 70% badanych stanowiły uczennice, zaś 30% uczniowie. Liczebności badanych uczniów wg przyjętych zmiennych niezależnych zamieszczono w tabeli nr 1 i nr 2.

Tabela nr 1: rozkład liczebność badanych uczniów według płci, typu szkoły

Płeć				Typ szkoły			
Kobieta		Mężczyzna		Liceum		Technikum	
L	%	L	%	L	%	L	%
483	66,99	238	33,01	556	77,12	165	22,88

Tabela nr 2: rozkład liczebność badanych uczniów według klasy i

Klasa						Lokalizacji szkoły					
1		2		3		Miasto małe		M. średnie		M. duże	
L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
161	22,33	259	35,92	301	41,75	4	13,79	10	34,48	15	51,73

Do interpretacji i opisu wyników posłużono się: testami nieparametrycznymi U Manna-Whitneya oraz Kruskala-Willisa, statystykami opisowymi: średnimi wyników (M), medianą (Me), odchyleniem standardowym (SD), błędem statystycznym (SE), a także rozkładami procentowymi.

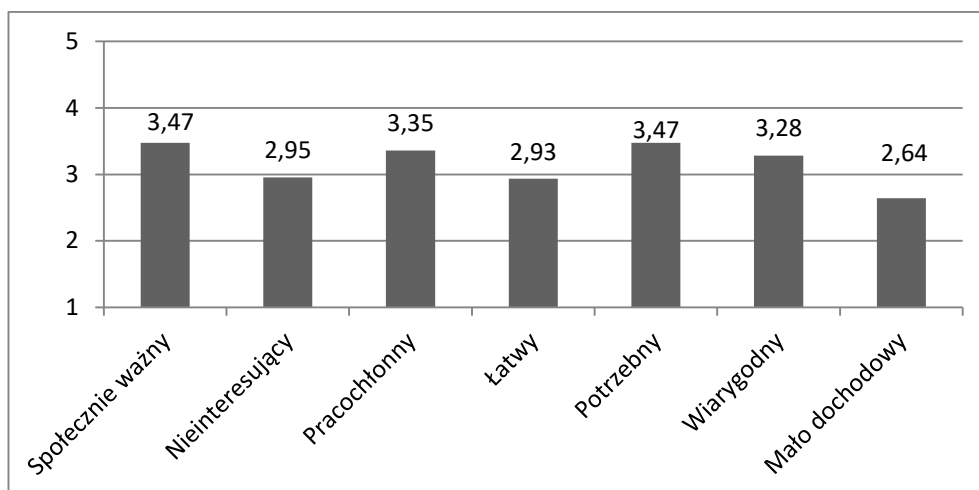
Wyniki badań

Porównanie średnich wyników (M) uzyskanych z odpowiedzi wszystkich badanych uczniów pokazało, że zawód edukatora ekologicznego postrzegany jest przez nich jako:

- raczej społecznie ważny,
- raczej pracochłonny,
- raczej potrzebny,
- raczej wiarygodny,
- raczej dochodowy.

Uczniom nie wiedzieli natomiast czy jest to zawód łatwy i interesujący. Średni wynik wszystkich określeń wynoszący 3,15 wskazuje na słabo pozytywną postawę uczniów wobec zawodu edukatora ekologicznego (Rysunek nr 1).

Rysunek nr 1: średni wynik (M) odpowiedzi uczniów na temat cech zawodu edukatora ekologicznego

Spośród siedmiu z podanych cech edukatora ekologicznego tylko dwie osiągnęły wynik zbliżony do 3,5. Były to określenia zawodu jako społecznie ważnego i potrzebnego. Również jedynie dla tych cech mediana (Me) wyniosła 4. W przypadku pozostałych cech Me wyniosła 3 (Tabela nr 3).

Tabela nr 3: podstawowe statystyki opisowe dla oceny zawodu edukatora ekologicznego przez badanych uczniów

Cechy zawodu	M	Me	SD	SE
1. Społecznie ważny	3,475	4,00	1,042	0,038
2. Nieinteresujący	2,954	3,00	1,111	0,041
3. Pracochłonny	3,359	3,00	1,009	0,037
4. Łatwy	2,934	3,00	1,002	0,037
5. Potrzebny	3,472	4,00	1,052	0,039
6. Wiarygodny	3,284	3,00	0,932	0,034
7. Mało dochodowy	2,642	3,00	0,952	0,035

W celu ustalenia różnic w zakresie postrzegania przez uczniów zawodu edukatora ekologicznego wg zmiennej niezależnej **pleć** zastosowano test U Manna-Whitneya. Przeprowadzona analiza wykazała istotnie statystycznie różnice na poziomie $p < 0,05$ w odpowiedziach uczniów i uczennic. Oznacza to, że pleć różnicuje w zakresie postrzegania trzech cech zawodu edukatora ekologicznego przez dziewczęta i chłopców. W pozostałych czterech odpowiedziach różnice nie były statystycznie istotne (Tabela nr 4).

Tabela nr 4: rozkład odpowiedzi uczniów na temat postrzegania zawodu edukatora ekologicznego przez uczniów wg płci sprawdzany testem U Manna-Whitneya

Cechy zawodu	U	z	p
1. Społecznie ważny	50082,00	2,727	0,006
2. Nieinteresujący	52606,00	1,722	0,084
3. Pracochłonny	56514,00	-0,274	0,783
4. Łatwy	54063,50	-1,209	0,226
5. Potrzebny	44516,50	4,849	0,001
6. Wiarygodny	51434,50	2,211	0,026
7. Mało dochodowy	53778,00	-1,31818	0,187

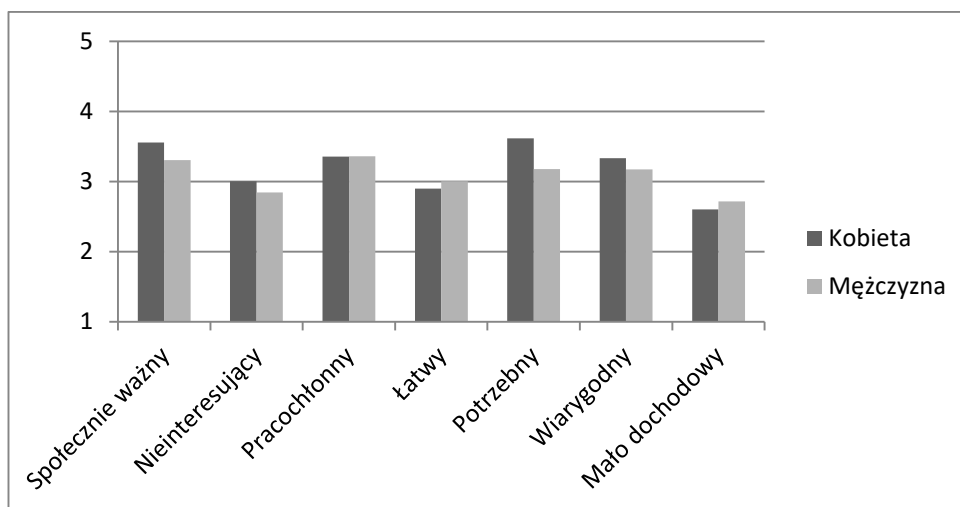
Porównując średni wyniki odpowiedzi uczniów i uczennic, gdzie różnice były statystycznie istotne, okazało się, że dziewczęta uzyskały wyższe średnie wyniki niż chłopcy w ocenie trzech cech. Oznacza to, że zawód edukatora ekologicznego jest dla dziewcząt społecznie ważniejszy, bardziej potrzebny i bardziej wiarygodny niż dla chłopców. Jest natomiast zdaniem obu badanych grup tak samo nieinteresujący, pracochłonny, łatwy i mało dochodowy (Tabela nr 5).

Tabela nr 5: średnie wyniki (M) oceny zawodu edukatora ekologicznego wg zmiennej płeć

Cechy zawodu	Kobiety	Mężczyźni
	Średni wynik (M)	
8. Społecznie ważny	3,559	3,306
9. Nieinteresujący	3,006	2,848
10. Pracochłonny	3,358	3,361
11. Łatwy	2,900	3,004
12. Potrzebny	3,616	3,180
13. Wiarygodny	3,337	3,176
14. Mało dochodowy	2,604	2,718

Średnie wyniki uzyskane przez uczniów analizowane wg płci pokazują, że zarówno uczniowie jak i uczennice uważają, że zawód edukatora ekologicznego jest: raczej społecznie ważny, raczej pracochłonny, raczej potrzebny i raczej wiarygodny. Uczniowie nie wiedzą natomiast czy jest to zawód interesujący czy nieinteresujący, łatwy, czy trudny oraz mało, czy wysoko dochodowy (Rycina 2.).

Rycina nr 2: średni wynik (M) odpowiedzi uczniów na temat cech zawodu edukatora ekologicznego wg płci

W celu ustalenia różnic w zakresie postrzegania przez uczniów zawodu edukatora ekologicznego ze względu na **typ szkoły** (liceum, technikum) zastosowano test U Manna-Whitneya. Przeprowadzona analiza nie wykazała istotnie statystycznych różnic na poziomie $p < 0,05$ w postrzeganiu czterech spośród siedmiu cech zawodu edukatora ekologicznego przez badanych uczniów, co oznacza, że uczniowie liceum i technikum tak samo postrzegają takie cechy jak: społeczną ważność zawodu, to czy jest zawodem interesującym, potrzebnym i wiarygodnym. Różnice statystycznie istotne wystąpiły w postrzeganiu takich cech jak: pracochłonność, łatwość, dochodowość, co oznacza, że uczniowie badanych liceów i techników różnie ocenili te cechy (Tabela nr 6).

Tabela nr 6: rozkład odpowiedzi uczniów na temat postrzegania zawodu edukatora ekologicznego przez uczniów wg typu szkoły sprawdzany testem U Manna-Whitneya

Cechy zawodu	U	z	p
1. Społecznie ważny	42342,50	-1,501	0,133
2. Nieinteresujący	43954,50	-0,781	0,434
3. Pracochłonny	37658,50	-3,494	0,001
4. Łatwy	34432,00	-4,868	0,001
5. Potrzebny	43225,50	-1,125	0,260
6. Wiarygodny	44551,50	-0,560	0,574
7. Mało dochodowy	39179,50	-2,847	0,004

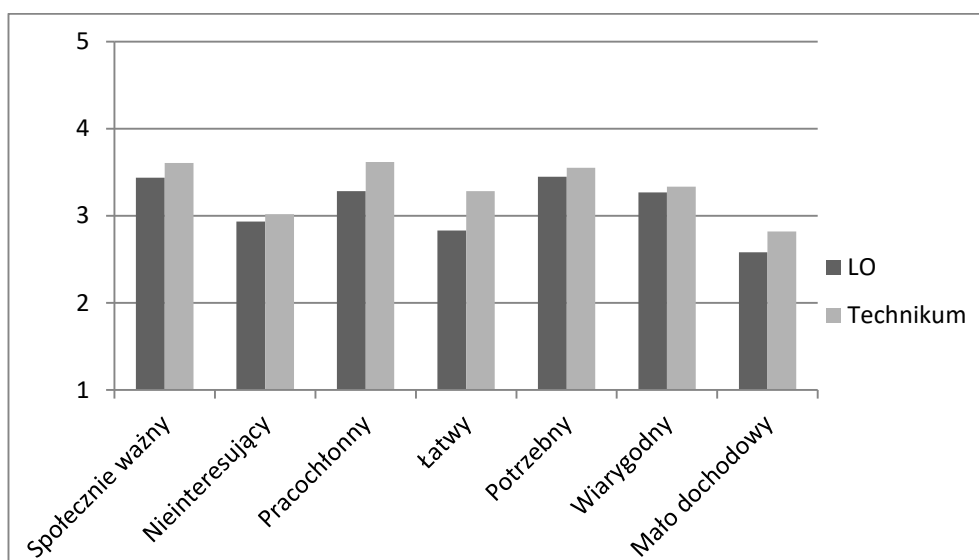
Analizując średnie wyniki uczniów wg typu szkoły odnotowano, że uczniowie technikum osiągnęli statystycznie istotne różne wyniki w ocenie cech pracochłonność i dochodowość, co oznacza, że postrzegają ten zawód jako bardziej pracochłonny i trudniejszy niż licealiści. Natomiast uczniowie liceów w porównaniu z uczniami techników oceniają, że zawód edukatora jest mniej dochodowy (Tabela nr 7).

Tabela nr 7: średnie wyniki (M) oceny zawodu edukatora ekologicznego wg zmiennej typ szkoły

Cechy zawodu	LO	Technikum
	Średni wynik (M)	
1. Społecznie ważny	3,437	3,606
2. Nieinteresujący	2,935	3,018
3. Pracochłonny	3,282	3,618
4. Łatwy	2,830	3,284
5. Potrzebny	3,449	3,551
6. Wiarygodny	3,269	3,333
7. Mało dochodowy	2,580	2,818

Średnie wyniki uzyskane przez uczniów analizowane wg typu szkoły pokazują, że uczniowie liceów i techników tak samo postrzegają zawód edukatora uznając go za: raczej społecznie ważny, raczej potrzebny i raczej wiarygodny. Nie wiedzą natomiast czy jest to zawód interesujący czy nieinteresujący, łatwy, czy trudny oraz mało, czy wysoko dochodowy (Rysunek nr 3).

Rysunek nr 3: średni wynik (M) odpowiedzi uczniów na temat cech zawodu edukatora ekologicznego wg typu szkoły

W celu sprawdzenia, czy występują statystycznie istotne różnice w postrzeganiu zawodu nauczyciela wg zmiennej niezależnej klasa zastosowano test Kruskala-Wallisa. Przeprowadzona analiza wykazała, że nie występują statystycznie istotne różnice na poziomie $p < 0,05$, pomiędzy odpowiedziami udzielonymi przez uczniów klas I, II i III. Oznacza to, że uczniowie różnych klas w taki sam sposób postrzegają zawód edukatora ekologicznego (Tabela nr 8).

Tabela nr 8: rozkład odpowiedzi uczniów na temat postrzegania zawodu edukatora ekologicznego wg klas

Cechy zawodu	Test Kruskala-Wallisa	
	H	p
1. Społecznie ważny	0,159	0,923
2. Nieinteresujący	6,340	0,067
3. Pracochłonny	5,644	0,061
4. Łatwy	4,814	0,091
5. Potrzebny	2,495	0,287
6. Wiarygodny	4,088	0,129
7. Mało dochodowy	2,617	0,270

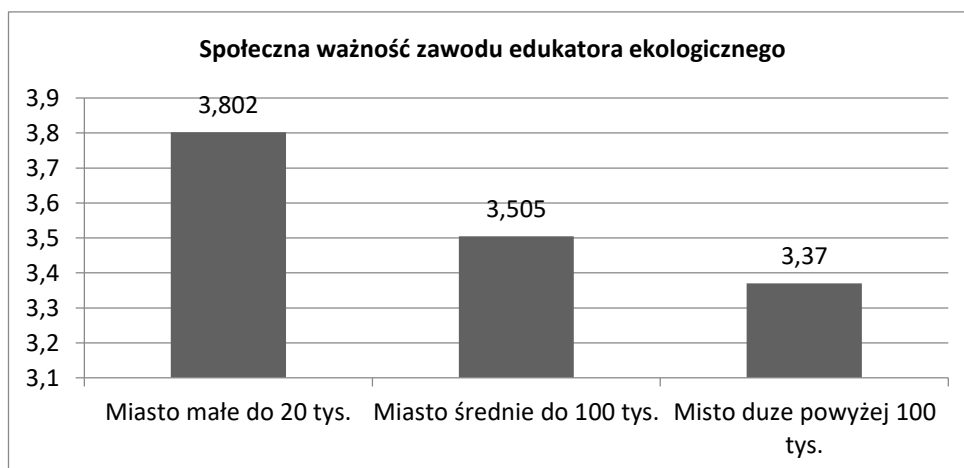
Chcąc sprawdzić, czy wyniki uczniów są różne w sposób statystycznie istotny ze względu na lokalizację szkoły, tzn. szkół z małych miast do 20 tys. mieszkańców, miast średnich do 100 tys. i miast dużych powyżej 100 tys. zastosowano test Kruskala-Wallisa. Przeprowadzona analiza wykazała, że statystycznie istotne różnice na poziomie $p < 0,05$ wystąpiły jedynie w określeniu społecznej ważności zawodu edukatora ekologicznego (Tabela nr 9).

Tabela nr 9: rozkład odpowiedzi uczniów na temat postrzegania zawodu edukatora ekologicznego wg lokalizacji szkoły

Cechy zawodu	Test Kruskala-Wallisa	
	H	p
1. Społecznie ważny	11,973	0,025
2. Nieinteresujący	2,339	0,315
3. Pracochłonny	4,727	0,127
4. Łatwy	1,058	0,589
5. Potrzebny	3,257	0,196
6. Wiarygodny	1,625	0,444
7. Mało dochodowy	6,035	0,069

Celem ustalenia dokładnego obrazu różnic pomiędzy uczniami uczącymi się w szkołach zlokalizowanych w małych, średnich i dużych miastach wykonano test porównań wielokrotnych. Wyniki analizy wykazały statystycznie istotne różnice w ocenie społecznej ważności zawodu edukatora ekologicznego pomiędzy uczniami z małych miast i miast średnich przy $z=2,561$ i $p=0,03$ oraz pomiędzy uczniami z miast małych i miast dużych przy $z=3,291$ i $p=0,002$. Oznacza to, że uczniowie ze szkół w małych miastach ocenili inaczej społeczną ważność zawodu niż ich koledzy z miast średnich i dużych. Osiągnęli oni statystycznie istotnie, wyższe średnie wyniki (M). Odpowiedzi uczniów ze względu na lokalizację szkoły zamieszczono na rysunku nr 4.

Rysunek nr 4: średnie wyniki (M) uczniów wg zmiennej lokalizacja szkoły w ocenie społecznej ważności zawodu edukatora ekologicznego

Wnioski:

1. Zaprezentowane badania pokazują, iż mimo ważnej społecznie roli w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego jaką odgrywają organizacje pozarządowe zawód edukatora ekologicznego jest wciąż mało znany, a badana młodzież przejawia słabo pozytywną postawę wobec tego zawodu.
2. Diagnozowani uczniowie nie wiedzieli bowiem czy jest to zawód łatwy czy trudny oraz czy jest interesujący. Natomiast jego pozostałe oceniane cechy uznali za raczej ważne, postrzegając go jako zawód raczej społecznie ważny, raczej pracochłonny, raczej potrzebny, raczej wiarygodny i raczej dochodowy.
3. Badania pokazały również, że odpowiedzi uczniów i uczennic różniły się w sposób statystycznie istotny w przypadku trzech cech. Kobiety uznały w porównaniu z mężczyznami, że zawód edukatora ekologicznego jest ich zdaniem bardziej społecznie ważny, potrzebny i wiarygodny.
4. Uczniowie techników w porównaniu z uczniami liceów zawód edukatora postrzegają jako bardziej pracochłonny i trudniejszy, zaś licealiści w stosunku do uczniów techników widzą go jako zawód mniej dochodowy. Natomiast wyniki uczniów ze względu na lokalizację szkoły różniły się jedynie w opinii na temat społecznej ważności zawodu edukatora ekologicznego.
5. Zawód edukatora ekologicznego zdaniem uczniów z najmniejszych badanych miast, to jest do 20 tysięcy mieszkańców, jest społecznie ważniejszy niż dla ich kolegów mieszkających w miastach średnich i dużych województwa lubelskiego.
6. Jedynie w przypadku poziomu klas, tj. klasy 1, 2 i 3 opinie na temat zawodu edukatora ekologicznego nie różniły się w sposób statystycznie istotny.

7. Do czynników mogących w przyszłości wzmocnić społeczną rolę i postrzeganie zawodu edukatora ekologicznego jest wzrost świadomości „proekologicznej” i obywatelskiej społeczeństwa.

Streszczenie

Jedną z przestrzeni dla działania społeczeństwa obywatelskiego jest dbałość o środowisko przyrodnicze i jego harmonijny rozwój w połączeniu z zaspokajaniem potrzeb społeczeństwa i gospodarki. Ważną rolę w tym zakresie pełnią „proekologiczne” organizacje pozarządowe. W związku zatwierdzeniem w Polsce w 2013 roku nowego zawodu edukatora ekologicznego, przeprowadzono badania diagnostyczne na temat postrzegania tego zawodu przez młodzież szkół ponadgimnazjalnych. Byli to uczniowie liceów i techników z klas i szkół o profilach przyrodniczych, którzy zgodnie z Krajowym Standardem Kompetencji Zawodowych mogliby wykonywać ten zawód. Badania pokazały, że jest to zawód mało przez nich znany, względem, którego wykazują postawę słabo pozytywną.

Słowa klucze: edukator ekologiczny, społeczeństwo obywatelskie, opinie, młodzież

Summary

One of the areas for civil society activity is to care for the natural environment and its harmonious development in combination with meeting the needs of society and economy. An important role in this respect is played by environmental non-governmental organisations. Since a new environmental educator profession was established in Poland in 2013, diagnostic tests on the perception of the profession by secondary school students were conducted. The survey was carried out among secondary and technical school students from classes with a life sciences profile, who, according to the National Standard of Professional Competence, can pursue this career. The survey has shown that the profession is poorly known by the respondents and, therefore, they have a weakly positive attitude towards it.

Key words: environmental educator, civil society, opinions, youths

Bibliografia

1. *Agenda Zrównoważonego Rozwoju 2030*, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Agenda,Zrownowazonego,Rozwoju,2030,2370.html> (pobrano 10.07.2016 r.)
2. Analiza TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, Raport z analizy badań świadomości, postaw i zachowań ekologicznych Polaków przeprowadzonych w Polsce w latach 2009-2015. Warszawa 2015
3. Gajuś-Lankamer E., Wójcik A.M., *Education for sustainable development. Theory-Practice-Research*. 2013
4. *Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych. Edukator ekologiczny* (325501), Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, ftp://kwalifikacje.praca.gov.pl/STANDARDY%20KOMPETENCJI%20ZAWODOWYCH/98_325501_edukator_ekologiczny.pdf (pobrano 13.07.2016 r.)
5. Piontek F., *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego w Polsce*. Warszawa 2002
6. *Po co są organizacje?* <http://osektorze.ngo.pl/x/631719> (pobrano 8.07.2016 r.)

7. Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*, Warszawa 2011, <http://docplayer.pl/2241488-Badania-swiadomosci-i-zachowan-ekologicznych-mieszkancow-polski-raport-tns-obop-warszawa-grudzien-2011.html>
8. Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2012, https://www.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/Badanie_swiadomosci_i_zachowan_ekologicznych_mieszkancow_Polski_badanie_trackingowe_2012_.pdf
9. Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2013, https://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_12/fe749deb7e1414bf1c4afbc6548300f9.pdf
10. Raport TNS OBOP dla Ministerstwa Środowiska, *Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski*. Warszawa 2014, https://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_12/fe749deb7e1414bf1c4afbc6548300f9.pdf
11. *Rola ruchów w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego* <http://kirkland.edu.pl/ru/83-biblioteka/323-serafin> (pobrano 8.07.2016 r.)
12. *Spółeczeństwo obywatelskie i jego instytucje*, Biuro Analiz i dokumentacji Kancelaria Senatu RP, Warszawa 2014, http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/58/plik/ot-_627_internet.pdf (pobrano 8.07.2016 r.)
13. Wójcik A.M., *Edukator ekologiczny w preferencjach zawodowych studentów kierunków przyrodniczych* (rozdział w monografii, w druku)
14. Wójcik A.M., Gajus-Lankamer E., *Współpraca szkoły i organizacji pozarządowych na rzecz podniesienia jakości edukacji w zakresie zrównoważonego rozwoju*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla bezpieczeństwa”. 2016, nr 1
15. Wójcik A.M., *Zainteresowanie zawodem edukatora ekologicznego wśród nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, „Przegląd naukowo-metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa”. 2016, nr 3 (w druku)
16. Wójcik A.M., *Zawód edukatora ekologicznego nową perspektywą w rozwoju kariery zawodowej studentów kierunków przyrodniczych* (rozdział w monografii, w druku)

Agnieszka HUTNICZAK
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Biologii i Ochrony Środowiska
Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody
Anna WATOŁA
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Pedagogiki i Psychologii

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA WŚRÓD UCZNIÓW KLASY III SZKOŁY PODSTAWOWEJ MOŻLIWOŚCIĄ KSZTAŁTOWANIA POSTAWY ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA ŚRODOWISKO

*„Piękno tej ziemi skłania mnie do wołania
o jej zachowanie dla przyszłych pokoleń.
Jeśli kochacie tę ojczystą ziemię,
niech to wołanie nie pozostanie bez odpowiedzi!”*

*/Ojciec Święty Jan Paweł II
– Zamość, 12 czerwca 1999 r./*

Wstęp

Żyjemy w bardzo szybkim tempie, a świat stawia przed nami coraz to większe wyzwania. Korzystając ze zdobyczy cywilizacji, nie zastanawiamy się nad swoimi działaniami. Szybki rozwój stanowi zapewne dobrodziejstwo i podnosi standard życia człowieka, ale niesie także za sobą zagrożenie dla środowiska. Często nie zastanawiamy się, jaki wpływ ma nasze działanie na otaczającą nas przyrodę i środowisko. W różny sposób (świadomie bądź nieświadomie) niszczymy otaczający nas świat natury.¹ Dlatego niezbędne jest uświadamianie sobie, jak w racjonalny sposób korzystać z zasobów środowiska przyrodniczego.²

W tym zakresie niezwykle ważna jest edukacja ekologiczna młodego pokolenia i kształtowanie jego świadomości ekologicznej. Ważną rolę w tym procesie ma do spełnienia nie tylko szkoła, ale również dom i środowisko społeczne.³ Świadomość ekologiczna, aby zaowocowała, powinna być w zasadzie kształtowana już od najmłodszych lat – od chwili, gdy dziecko podejmuje pierwsze kontakty z otaczającą go rzeczywistością. Bowiem te pierwsze kontakty stanowią ważny czynnik rozwojowy jego świadomości. Uczą wrażliwości, szacunku do przyrody, myślenia a w przyszłości odpowiedzialności za środowisko naturalne. Wczesny kontakt dziecka z przyrodą da mu zapewne w dorosłym życiu możliwość dokonania wyboru, w jakim środowisku będzie chciał żyć. Tylko odpowiednio ukształtowany, świadomy

¹ P. Skubała, K. Kukowka, *Zrozumieć przyrodę na nowo – 10 zasad jak uczyć o przyrodzie, by budować motywację do działań ekologicznych*. Bystra 2010, s. 1-103

² K. M. Terlecka, *Edukacja ekologiczna – definicja, cele, zadania* (w:) K. M. Terlecka (red.): *Interdyscyplinarnie o ochronie środowiska – Kształtowanie świadomości ekologicznej (edukacja ekologiczna, etyka ekologiczna) – wybrane problemy*, t. 1. Krosno 2015, s. 9

³ A. Kalinowska, *Ekologia a świadomość społeczeństwa, czyli co ludzie sądzą o stanie środowiska i potrzebie zmian* (w:) A. Kalinowska (red.): *Ekologia – wybór przyszłości*. Warszawa 1993, s. 277

stosunek człowieka do otaczającego go środowiska może w przyszłości zaowocować przemyślanymi działaniami dla dobra tego środowiska.⁴

W literaturze termin świadomość ekologiczna definiowany jest przez wielu autorów. Według J. Frątczaka⁵ „świadomość ekologiczna (...) jest swoistą, kształtującą się formą świadomości społecznej. Jest formą manifestującą się zarówno w myśleniu i przeżyciach poszczególnych ludzi, jak i funkcjonujących społecznie standardach pojmowania, przeżywania i wartościowania biosfery”. A. Papuziński pojęcie to definiuje w tzw. dwóch ujęciach: wąskim i szerokim. W wąskim ujęciu „świadomość ekologiczna to wiedza, poglądy i wyobrażenia o środowisku”, z kolei w szerokim „jest to całokształt uznawanych idei, wartości i opinii o środowisku jako miejscu życia i rozwoju człowieka (społeczeństwa), (...)”.⁶ Definicję świadomości ekologicznej możemy znaleźć także w „Raporcie świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego u progu XXI wieku”. Jak pisze T. Burger „świadomość ekologiczna to zespół informacji i przekonań na temat środowiska naturalnego oraz postrzeganie związków między stanem i charakterem środowiska naturalnego, a warunkami i jakością życia człowieka”.⁷

O świadomości ekologicznej wypowiedział się także Jan Paweł II w swoim pierwszym liście z dnia 1 stycznia 1990 roku. Jak pisał, stanowi ona podstawę prawidłowego myślenia i bezwzględnie należy ją popierać.⁸ Jak mówi Jan Paweł II degradacja przyrody, spowodowana zanieczyszczeniami wody, powietrza, gleby, zagraża życiu roślin i zwierząt, ale także człowiekowi, który jest przyczyną tego zagrożenia. Dlatego należy o nią dbać, aby służyła przyszłym pokoleniom.⁹

Cel pracy

Kształtowanie świadomości ekologicznej jest niezwykle ważne w procesie edukacji, zatem zdecydowano się przeprowadzić badanie poziomu świadomości ekologicznej uczniów klasy III szkoły podstawowej.

Główny problem badawczy był następujący: Jaki jest poziom świadomości ekologicznej uczniów III klasy szkoły podstawowej?

Postawiono także szereg problemów szczegółowych takich jak:

1. Jaki jest zasób wiedzy uczniów w stosunku do zagadnień związanych z ekologią/ przyrodą?
2. Jakie treści ekologiczno-przyrodnicze interesują dzieci najbardziej?

⁴ A. Budniak, *Edukacja ekologiczna dzieci młodszych a zagrożenia środowiska naturalnego* (w:) A. Budniak (red.): *Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszej szkolnym. Podręcznik dla studentów*. Kraków 2009, s. 200

⁵ J. Frątczak, *Podstawowe założenia teoretyczne* (w:) J. Frątczak (red.): *Świadomość ekologiczna dzieci, młodzieży i dorosłych w aspekcie edukacji szkolnej i nieszkolnej*. Bydgoszcz 1995, s. 16

⁶ A. Papuziński, *Świadomość ekologiczna w świetle teorii i praktyki (Zarys politycznego modelu świadomości ekologicznej)* (w:) „Problemy Ekorozwoju”. 2006, nr 1, s. 34

⁷ T. Burger, *Raport – świadomość ekologiczna społeczeństwa polskiego u progu XXI wieku*. Warszawa 2000, s. 7

⁸ J. Frątczak, *Podstawowe założenia teoretyczne* (w:) J. Frątczak (red.): *Świadomość ekologiczna dzieci, młodzieży i dorosłych w aspekcie edukacji szkolnej i nieszkolnej*. Bydgoszcz 1995, s. 19

⁹ W. Bołoz, *Integralna ochrona środowiska w nauczaniu Jana Pawła II* (w:) „Studia Ecologiae et Bioethicae”. 2008, nr 6, s. 117-127

3. Jakie zajęcia przyrodnicze są przez dzieci preferowane: teren czy sala szkolna?
4. Jaki jest stosunek nauczyciela do kształtowania świadomości ekologicznej dzieci?

Metodologia badań

Terenem badań była szkoła podstawowa w Katowicach w województwie śląskim. Badaniami objęto uczniów z klasy III oraz nauczyciela – wychowawcę klasy.

Do badań wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. W ramach wybranej metody zastosowano technikę ankiety audytoryjnej. Badania były anonimowe. Ankieta składała się z 10 pytań poprzedzonych instrukcją. Kwestionariusz ankiety miał formę obrazkowo-pytaniową (50% pytań stanowiły pytania obrazkowe a 50% – pytania tekstowe zamknięte). Ankieta obejmowała zagadnienia z obszarów: segregacji śmieci, prawidłowego korzystania przez człowieka z zasobów naturalnych, odpowiedniego zachowania w lesie, możliwości spędzania wolnego czasu i dbałości o środowisko. Ostatnią część ankiety stanowiła metryczka, obejmująca pytanie o płeć respondentów. Wyniki opracowano w formie zbiorczej przy użyciu programu komputerowego. W celu zgromadzenia dodatkowych informacji wykorzystano takie metody i techniki badawcze jak:

- metoda sondażu (wywiad z nauczycielem);
- metoda obserwacji;
- analiza dokumentów (analiza dziennika zajęć lekcyjnych, materiałów szkolnych);
- metoda dialogowa (rozmowa indywidualna z uczniami).

Analiza wyników badań

Zasób wiedzy (prawidłowe odpowiedzi na pytania) uczniów z zakresu zagadnień związanych z ekologią/ przyrodą przedstawia tabela 1. Z tabeli tej wyłączono pytanie piąte i dziewiąte, gdyż każda odpowiedź w tych pytaniach mogła być odpowiedzią prawidłową. Odpowiedzi na te pytania zilustrowano wykresami (wykres 1 i 2).

Tabela nr 1: prawidłowe odpowiedzi na pytania – zestawienie zbiorcze

Numer pytania	Prawidłowa odpowiedź	Ankietowani	
		Dziewczynki	Chłopcy
		[%]	
1	prawidłowe połączenie	100	100
2	a	100	100
3	a	100	75
4	a	100	100
6	a	100	100
7	b	100	100
8	a	100	75
10	a	100	87,5

Źródło: opracowanie własne